

MARIA VAN HEMERT

7

VOORTBORDUREN
AAN GROOTMOEDER'S
HANDWERK

AJOURWERK

UITGAVE NEDERLANDSE BOND
VAN PLATTELANDSVROUWEN

www.antiquepatternlibrary.org

HANDLEIDINGEN

BEHORENDE BIJ DE

PATRONEN-UITGAVE „VOORTBORDUREN
AAN GROOTMOEDER'S HANDWERK”

HANDLEIDING VII

AJOURWERK

DOOR

M. VAN HEMERT

UITGAVE VAN DE
NEDERLANDSCHE BOND VAN PLATTELANDSVROUWEN

INLEIDING.

Deze handwerkuitgave dankt haar naam aan de titel van een tentoonstelling, die in 1943 en '44 gehouden werd in het Openluchtmuseum te Arnhem en in de Bijenkorf te Amsterdam. Het is n.l. daar, dat het plan voor de uitgave in de tegenwoordige vorm ontstond. Deze zal bestaan uit een 7-tal beknopte handleidingen, voorzien van diagrammen en foto's, die minder bekende of geheel in onbruik geraakte handwerktechnieken behandelen.

Bij deze boekjes behoren losbladige patronenvellen, die patronen geven van de technieken, die in de boekjes besproken worden, maar die ook los daarvan kunnen worden gebruikt. De bedoeling is, deze serie geleidelijk uit te breiden.

De patronen zijn deels afkomstig van oud Nederlands handwerk, deels van andere takken van de oude volkskunst, zoals houtsnijwerk, smeedwerk, leerwerk, aardewerk, enz. Zij geven daarmede dus tevens een verzameling van motieven uit onze Nederlandse volkskunst, die nog veel te weinig door ons volk gekend wordt.

Wat nu het gebruik voor het handwerk betreft, de kruissteekpatronen, de stopwerk-, witwerk-, en snéewerkpatronen, de doorstoppatronen, deze alle lenen zich direct tot nawerken. Uitgewerkte toepassingen voor een bepaald handwerk zult U hier niet vinden; wij willen zoveel mogelijk aan uw eigen verbeeldingskracht overlaten.

De patronen voor vrij borduurwerk en de motieven van andere takken van volkskunst stellen deze verbeeldingskracht op een hogere proef. Hierbij moet U n.l. zelf de keuze maken van de steken, die U wilt gebruiken; U kunt de patronen vergroten of wel vervormen voor een andere grondvorm; kortom, op allerlei manieren wordt hierbij een beroep op Uw fantasie gedaan. Op de patronenvellen zelf worden nog nadere aanwijzingen gegeven.

Dit is wel heel wat anders dan het kopen van een strijkpatroon of van voorgetekend en begonnen handwerk in een winkel. Laat U er echter niet door afschrikken. Het zal in het begin wat meer moeite kosten; de eerste resultaten zijn misschien niet dadelijk een succes, maar het zijn de eerste stappen om te komen tot *eigen* werk, dat, hoe eenvoudig ook, steeds van veel grotere waarde is dan de onpersoonlijke massaproducten uit de winkels. Alleen eigen, levend werk kan de herleving van het vrouwelijk handwerk brengen, die wij met deze uitgave beogen.

M. VAN HEMERT.

Het werk van Mejuffrouw Van Hemert verdient alle waardering, omdat hierdoor de oude volkskunst bekendheid behoudt en navolging ondervindt.

Mogen deze werkjes op ruime schaal worden verbreid als bronnen voor de verbetering van de handwerk-technieken en mogen deze de fantasie prikkelen tot behoud van een goede volkskunst in deze tijd.

De werkjes mogen m.i. in geen enkele schoolbibliotheek ontbreken en moeten in handen komen van ieder, die zich op het gebied van handwerken begeeft.

M. M. A. MICHELS,
Inspectrice Nijverheidsonderwijs.

AJOURWERK.

Het *ajourwerk* is een techniek, waarbij het opengewerkte effect verkregen wordt door het samentrekken van de wefseldraden, zonder dat er draden van de stof worden uitgetrokken. In vaktermen wordt het wel „Perzisch ajour” genoemd. Dit zou er op kunnen wijzen, dat het werk uit Perzië afkomstig is. In elk geval is het al van oude datum en is het in vele landen van Europa bekend. Het zal wel van Azië over Griekenland, de Balkan en Italië naar Europa gekomen zijn. In Zwitserland wordt het door de bevolking van Appenzell beoefend; in Engeland is het bekend als „*drawn fabric work*”. Ook in Scandinavië wordt het veelvuldig toegepast.

In ons land is er nog oud werk te vinden, ten eerste als onderdeel van het Zaanlandse stiksel voor opengewerkte achtergronden of delen van het motief; ten tweede in de vorm van fichu's van neteldoek met randen, die met deze ajourtechniek gewerkt zijn, ongelooflijk fijn op deze fijne stof. Al zullen wij dit werk nu niet meer zo fijn beoefenen, het vraagt in ieder geval een enigszins losse stof, die het mogelijk maakt de draden voldoende samen te trekken; een los linnenweefsel is het beste en dan vooral gelijk van schering en inslag. Het samentrekken van de draden kan op zeer veel manieren gebeuren, waardoor een groot aantal verschillende patroontjes ontstaat. De bedoeling is, het te doen voorkomen, of het weefsel van de grondstof plaatselijk veranderd is. Het gaat hierbij dus feitelijk niet om het handwerk als zodanig. De werkdraad is van dezelfde dikte als de wefseldraad, eerder iets dunner en geheel onopvallend; wanneer het werk goed en zorgvuldig gebeurt,

FOTO I. TOEPASSING VAN AJOURWERK
(Foto Jan Kamman, Rotterdam).

dan ziet men bijna niet, dat de stof bewerkt is, en zeker niet, hoe ze bewerkt is.

In deze handleiding geven wij U een 30-tal verschillende steken, die U echter na wat oefening gemakkelijk met eigen vindingen vermeerderen kunt. De draad wordt altijd goed aangetrokken, zodat de draden van de stof bijeengetrokken worden. Eigenlijk moet het werk op een borduurraam gespannen worden, maar het gaat ook wel zonder dat. Men moet in dit geval zorgen, de stof goed strak te houden, terwijl men de draad aantrekt, en het werk telkens goed oprekken. Als het klaar is en eventueel gewassen, maar zo niet, dan toch vochtig opgestreken wordt, trekt het meestal geheel bij.

Wat de toepassingsmogelijkheden betreft, komt het ajourwerk het beste tot zijn recht voor het vullen van iets grotere vormen, zoals wij ook voor het relief-borduurwerk aangaven. Die vormen worden dan eerst met de ajoursteken bewerkt en daarna worden de omtrekken met een stevige contourlijn afgemaakt; dit kan een cordonsteek zijn, of wel een dubbele rij kettingsteken, een knoopsteek, parelsteek, krakelingsteek, e. d. De cordonsteek (omwoelde kettingsteek) voldoet het beste, als contrast met de vulsteken.

Foto I (blz. 4) toont U een voorbeeld van een dergelijke toepassing, hier met kettingsteek omgewerkt.

Foto II (blz. 18) geeft een proeflapje, waarop de steken voorkomen, die wij in dit boekje zullen bespreken.

Dan zien wij allereerst naar de lijnsteken, die langs de beide verticale zijden lopen en die verder de vierkantverdeling vormen.

Het *diagram 1* geeft een afbeelding van de wijze, waarop wij hier te werk gaan. De lijnen van het millimeterpapier geven het aantal draden van de stof weer. In dit geval zijn vierkantjes over 4 draden aangegeven; het is evenwel ook mogelijk er bijv. 3 te nemen; dit hangt af van de stof, waarop gewerkt wordt. De steek begint, zoals bij A aan-

gegeven, rechts onderaan. Wij steken 4 draden hoger in en komen, schuin naar links onder stekend, 4 draden links van A uit. Nu wordt weer bij A ingestoken en komt de naald links boven bij B uit. Tenslotte steken wij rechts boven in en komen links onder uit, waarna wij deze drie steken bij ieder volgend vierkantje herhalen. Aan de achterzijde vormt men zodoende een kruisje, waarvan één richting tweemaal gemaakt wordt. U zult misschien vragen, of dit

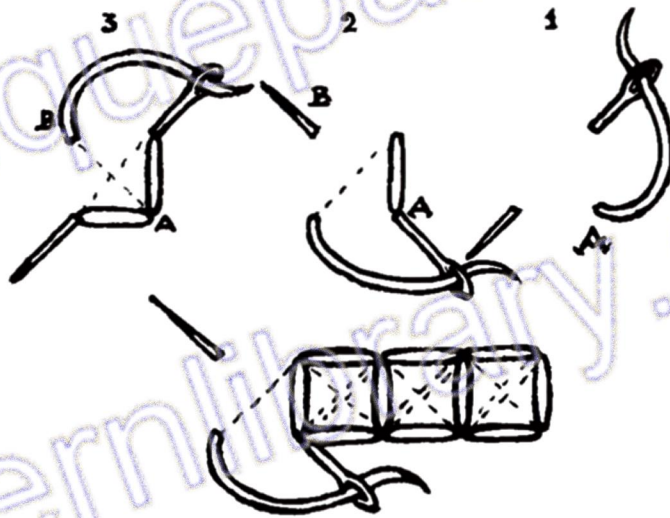

Diagram 1.

niet eenvoudiger kan en zuiniger. Zo, dat men bijv. na de eerste steek bij A ineens naar het bovenste punt links zou steken. Probeert U het eens en U zult zien, dat het dan niet mogelijk is die eerste steek zó aan te trekken, dat de stofdraden, die er tussen liggen samengetrokken worden. Daarom zult U bij al deze steken zien, dat de steekrichting zó genomen is, dat dit *wel* het geval is. En ook, dat soms iedere steek tweemaal gemaakt wordt, om des te steviger te kunnen aantrekken.

Maakt men een ajoursteek als deze langs een zoom, dan kan men het beste eerst de hele rand werken en pas daarna

de zoom maken, waarbij men dan om de bosjes, die door de ajoursteken ontstaan zijn, heen werkt.

Deze ajoursteek kan ook diagonaal gewerkt worden. De werkwijze wordt dan anders en wel zó als in *diagram 2* is aangegeven. Men werkt hierbij de vierkantjes in twee gedeelten. Wij beginnen bij A, steken dan 4 draden rechts van dit punt in en komen schuin naar links bij B,

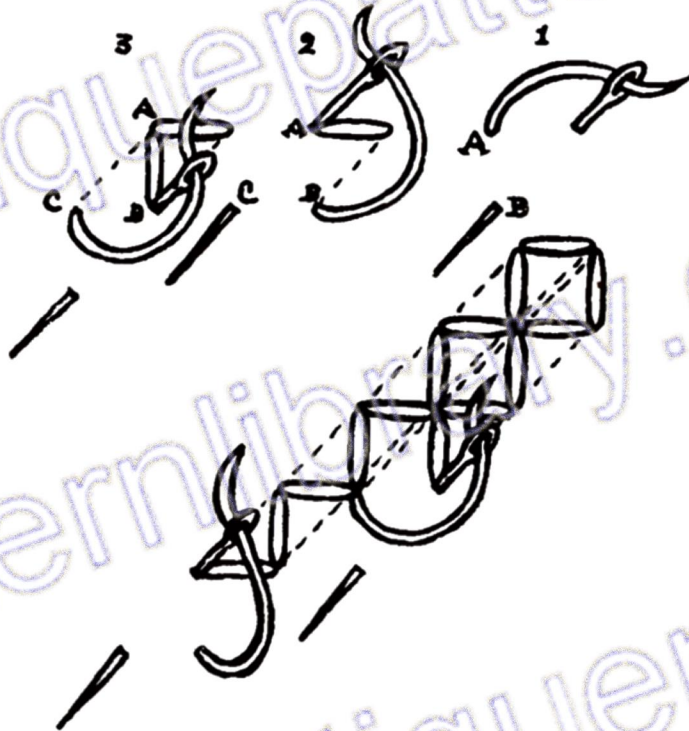

Diagram 2.

4 draden onder A. uit. Nu steken wij weer bij A in en maken een schuine steek naar punt C, 4 draden links van B. Wij herhalen nu weer de steek, die wij bij A maakten en maken zo steeds beurtelings een horizontale en een verticale steek, en aan de achterzijde, steeds schuin naar links beneden stekend, beurtelings een steek aan de rechterkant en aan de linkerkant. Aan het einde van een rij gekomen draaien wij het werk om en werken op dezelfde wijze terug, waarbij

wij aan de voorzijde de vierkantjes afmaken, terwijl wij aan de achterzijde weer de beide schuine steken krijgen, waarvan de ene samenvalt met de reeds eerder gemaakte steek. Deze werkwijze beschreven wij reeds in Handleiding II, bij de beschrijving van de z.g. Spaanse oogjes. Alleen wordt bij deze de draad niet aangetrokken, wat bij het ajourwerk vanzelfsprekend wèl het geval is.

Wil men een vlakvulling met deze vierkantjes maken, dan kan men op beide hierboven beschreven manieren te werk gaan.

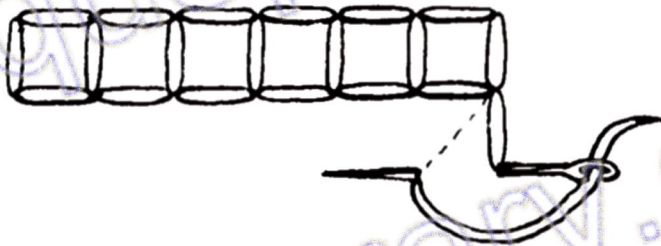

Diagram 3.

Nemen wij de eerste manier, dan werken wij, zoals *diagram 3* te zien geeft, rij voor rij in horizontale richting heen en terug, bij het teruggaan het werk omkerend. De eerste rij is dan geheel zo, als bij *diagram 1* werd aangegeven. Bij de tweede rij echter vervalt de bovenste steek, die met de eerste rij reeds gemaakt is, en werken wij dus alleen de eerste en de tweede steek.

Geven wij de voorkeur aan de andere manier (veel hangt in dit geval ook af van de vorm van het in te vullen vlak), dan werken wij geheel op de aangegeven wijze in schuine richting. Bij het oversteken van de ene rij naar de andere moeten wij steeds zorgen, dat ook de kantsteken voldoende worden aangetrokken. Het zal in dit geval wel eens nodig zijn een steek tweemaal te maken.

Deze steek geeft ook aan de achterzijde een aardig patroontje, door de verspringende schuine lijnen. Het is dus ook heel goed mogelijk deze kant te gebruiken door,

hetzij op de aangegeven wijze te werken, maar nu aan de achterkant, hetzij door zó te werken, dat de schuine steken aan de voorzijde komen en de vierkantjes aan de achterzijde. Probeert U dit eens zelf uit te vinden.

De steek, die in *diagram 4* wordt aangegeven, is eigenlijk dezelfde steek als de voorgaande; alleen is hij hier over slechts twee draden genomen, en iedere steek wordt tweemaal gemaakt. Zoals de tekening aangeeft, maken wij hierbij telkens een horizontale of een verticale steek terug naar het punt van uitgang, eer wij met de

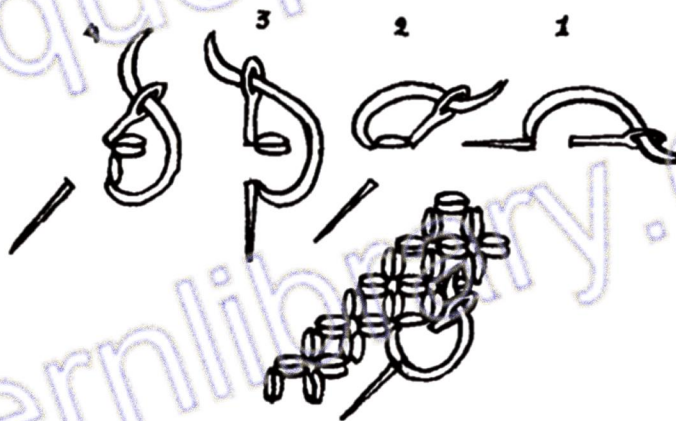

Diagram 4.

schuine steek verder gaan. Het resultaat is een heel fijne en stevig omgewerkte vulling. De harten van de beide onderste bloemen op foto I (blz. 4) geven deze te zien en ook het middelste vakje van de bovenste rij van het proeflapje, foto II (blz. 18). Hierop ziet U tevens als eerste vakje de diagonaal gewerkte vierkantjes-vulling en daarnaast dezelfde, zoals die er aan de achterkant uitziet.

Diagram 5 geeft een heel bruikbare lijnsteek. Ook hier wordt iedere steek tweemaal gemaakt. De steek is hier over 3 draden hoogte en de horizontale steken lopen over 4 draden; zij verspringen aan boven- en onderkant ten opzichte van elkander; vandaar dat zij over een even aantal draden moeten lopen. De eerste horizontale steek bij A

wordt tweemaal gewerkt. Daarna maken wij de steek naar B, 3 draden hoger en 2 rechts van A en steken weer naar A terug. De tweede maal gaan wij van B uit verder naar C, 4 draden links van B. Ook de steek C—B wordt tweemaal gemaakt. Hierop volgt een schuine steek van C naar A en weer terug naar C, en tenslotte weer bij A instekend, komen wij 4 draden meer naar links bij D uit en herhalen dan weer het hele proces. Deze lijnsteek ziet U toegepast aan de bovenzoom van het proeflapje en langs de ronde zoom van het kleedje, terwijl hij ook voorkomt in enkele van de

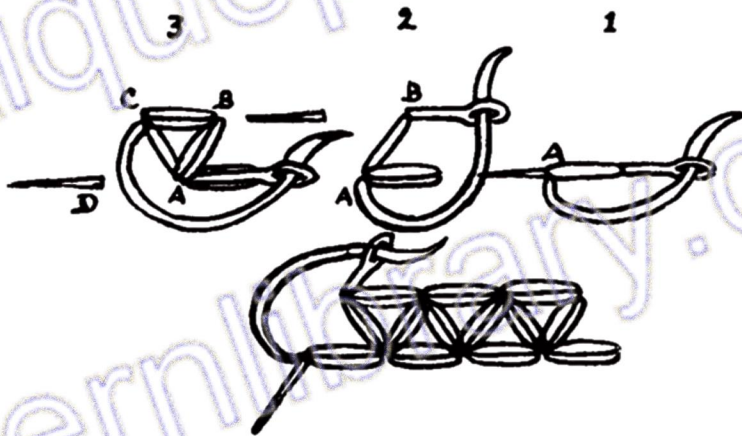

Diagram 5.

blaadjes, in twee rijen naast elkander. Op deze wijze is hij ook als vlakvulling heel goed te gebruiken. En zoals de ronde zoom aantoont, kan hij ook in gebogen lijnen gewerkt worden, mits wij zorgen regelmatige afstanden te nemen. Deze steek is overigens dezelfde, die wij in Handleiding I als de z.g. schuintjes beschreven; alleen zijn nu geen draden uitgetrokken en wordt de steek strakker aangehaald.

Een derde lijnsteek geeft *diagram 6*, toegepast aan de onderzoom van het proeflapje. Deze steek wordt in tweeën gewerkt, van links naar rechts gaande. Eerst de bovenhelft, bestaande uit een horizontale steek over 4 draden en een tweede, eveneens over 4 draden, maar die 2 draden meer naar rechts ligt en 1 draad lager dan de vorige. Het meest

rechtse gedeelte van de tekening laat deze eerste bewerking zien. Aan het eind gekomen kan men het werk omkeren en op dezelfde wijze terugwerken, of wel weer aan de

Diagram 6.

linkerkant beginnen en onder de reeds gemaakte lijn werken. Op dezelfde wijze als de eerste keer, maar zó, dat de beide steken in het midden samenvallen tussen dezelfde 2 draden van de stof in. De gehele steek is dus maar 2 draden van de stof hoog.

Diagram 7 geeft een aardige vlakvulling. De steek is geheel dezelfde, die wij bij diagram 2 beschreven, alleen met dit verschil, dat de rijen niet aansluiten, maar

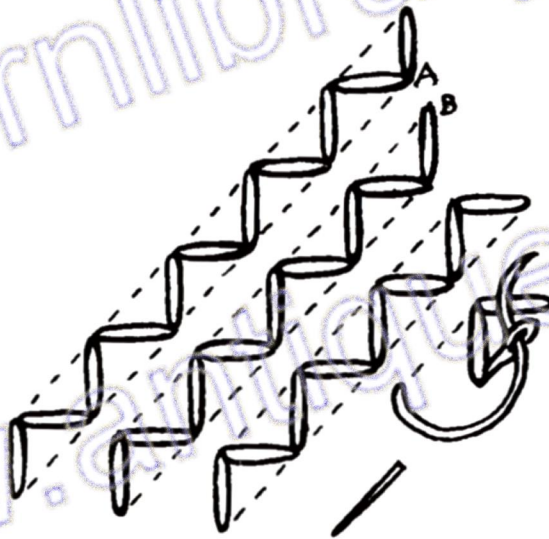

Diagram 7.

1 draad diagonaal van elkaar af liggen. Het punt B ligt dus 1 draad lager en 1 draad meer naar rechts van A. Dit kleine verschil brengt echter een volkomen ander effect

teweeg. U ziet het op het proeflapje in het vierde vakje bovenaan. De opengebleven kruispunten worden door het samentrekken verwijld tot kleine venstertjes. De kanten van deze vulling worden door het diagonaal verspringen ongelijk, maar daar de te vullen vormen bij een handwerk meestal onregelmatig zijn, is dit bij de toepassing in het geheel geen bezwaar.

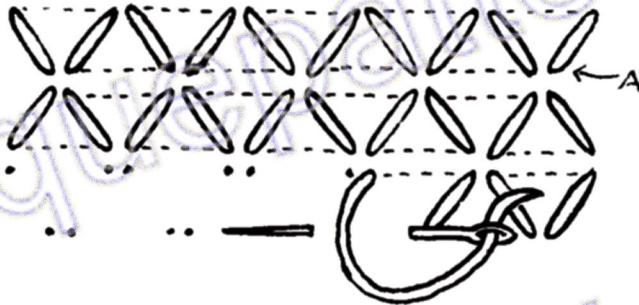

Diagram 8.

Een andere vlakvulling geeft *diagram 8*. Ook hier worden draden overgeslagen en ontstaan daardoor venstertjes; zie het meest rechtse vakje op de bovenste rij van het proeflapje en de onderste bloem rechts op foto I. De steek, die wij bij deze vulling toepassen, is de gewone maassteek; de tekening geeft dit voldoende duidelijk aan. De hoogte bedraagt 3 draden; iedere volgende steek ligt 2 draden rechts van het punt van uitgang en komt horizontaal 5 draden verder uit, waardoor overal 1 draad tussen de steken openblijft. Ook tussen de rijen wordt 1 draad overgeslagen. De getekende punten geven de steken duidelijk weer.

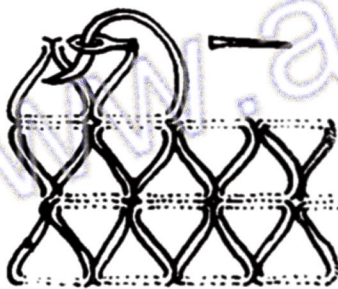

Diagram 9.

Diagram 9 geeft dezelfde maassteek, maar nu gewoon aansluitend, over 4 draden hoogte en breedte en boven en onder 2 draden verspringend. Daar de diagrammen de steken niet aangetrokken weergeven, is het effect, dat deze steken maken,

dikwijls een verrassing. Dit is ook het geval bij de volgende steek.

Diagram 10 laat zien, hoe ook deze steek in twee gedeelten gewerkt wordt; eerst in horizontale rijen, daarna in verticale. Rechts beginnend bij A, maken wij een verticale steek, 4 draden hoger en steken schuin onderdoor naar B, 4 draden naar links. Van B uit weer een verticale steek en vandaar naar C, 2 draden verder, en zo beurtelings op

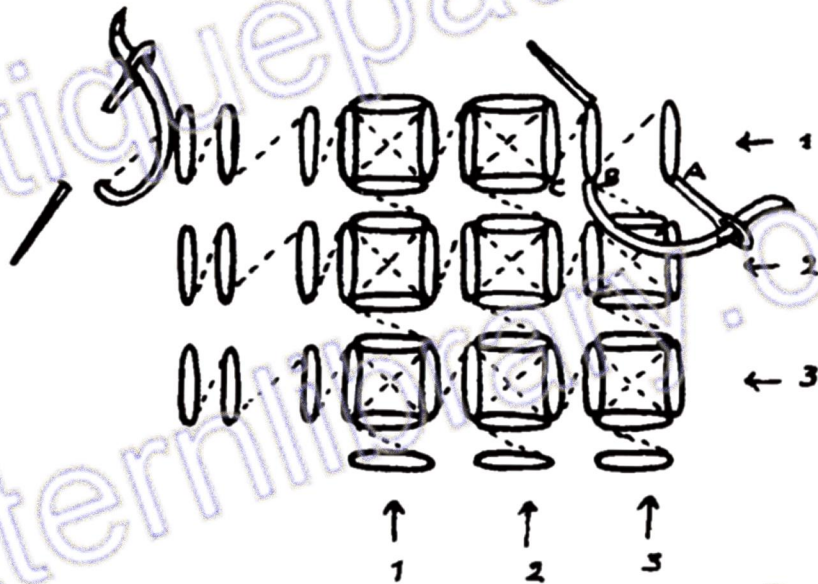

Diagram 10.

onderlinge afstanden van 4 en 2 draden. De 4 draden, waaromheen gewerkt wordt, worden vanzelfsprekend goed samengetrokken. Men werkt in heen en weergaande rijen en tussen de rijen onderling worden 2 draden overgeslagen. Na de horizontale rijen komen de verticale rijen aan de beurt. Deze gaan geheel op dezelfde wijze. Zij kruisen de horizontale rijen daar, waar de 4 draden werden overgeslagen. Ook nu worden de 4 omgewerkte draden weer goed samengetrokken. Het effect van deze steek is daardoor juist tegengesteld aan de tekening; de vierkantjes zijn smal samengetrokken, de grote openingen ontstaan daar, waar

de beide onbewerkte draden elkaar kruisen. Deze steek ziet U op het proeflapje in het eerste vakje van de tweede rij en op foto I als vulling van de bovenste bloem links.

Diagram 11 geeft een heel ander soort van vulsteek, veel

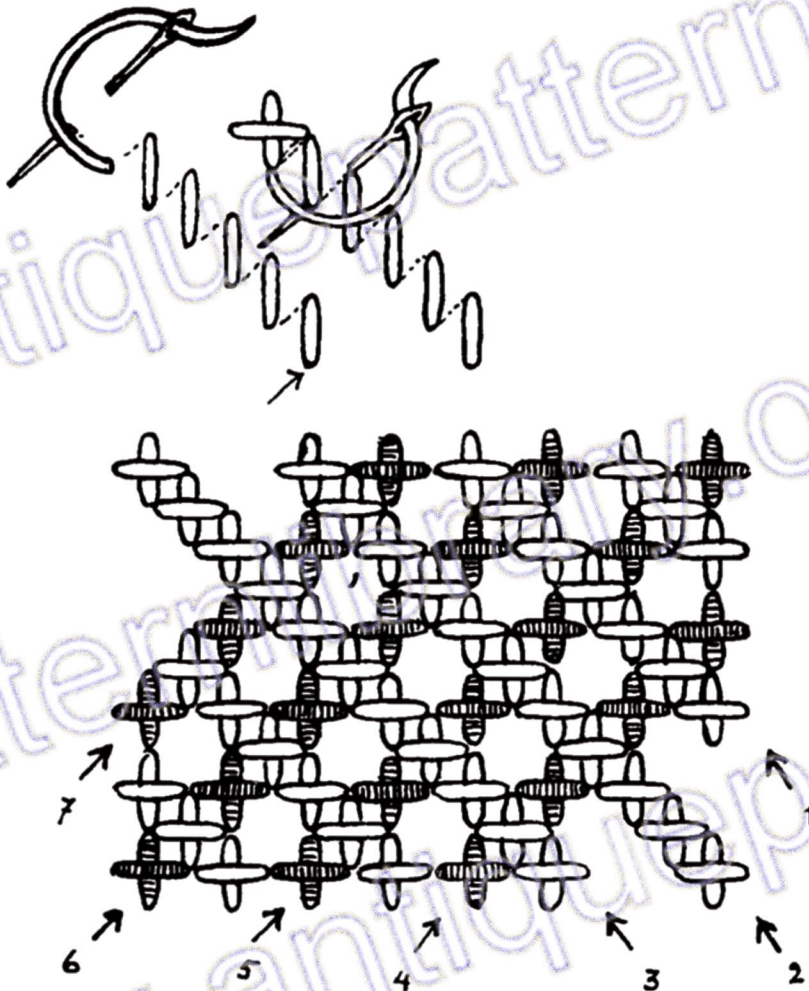

Diagram 11.

minder opengewerkt dan de voorgaande. De kruissteeklijnen trekken de stof wel samen, maar komen als dikke ribbels er bovenop te liggen. Als contrast zijn dergelijke vullingen juist heel dankbaar; zo bijv. in een bloemvorm, waarin open en minder open vlakken elkaar afwisselen.

Zoals het diagram aangeeft, worden eerst de schuine lijnen in één richting gewerkt, halve steken heen en overkruisend terug. De kruisjes lopen over 4 draden, elk volgend kruisje ligt 2 draden naar links hoger. Heengaande worden de verticale steken gewerkt, teruggaande de horizontale overkruising. De volgende rij begint 8 draden meer naar links, zodat er 4 draden tussen de verticale steken open blijven. Later worden de rijen in de tegengestelde richting gewerkt, die hier gearceerd zijn aangegeven, en waarbij alleen de kruisjes tussen de reeds gewerkte rijen worden ingevuld. Door de ontstane gaatjes zijn de steken hierbij heel gemakkelijk te vinden. Het tweede vakje op de tweede rij van het proeflapje is met deze steek bewerkt.

Diagram 12 geeft een dergelijke vulling, waarbij de kruisjes schuiner zijn en kleiner, en waarbij de overkruisende rijen over de eerste rijen heen lopen, zodat daar een

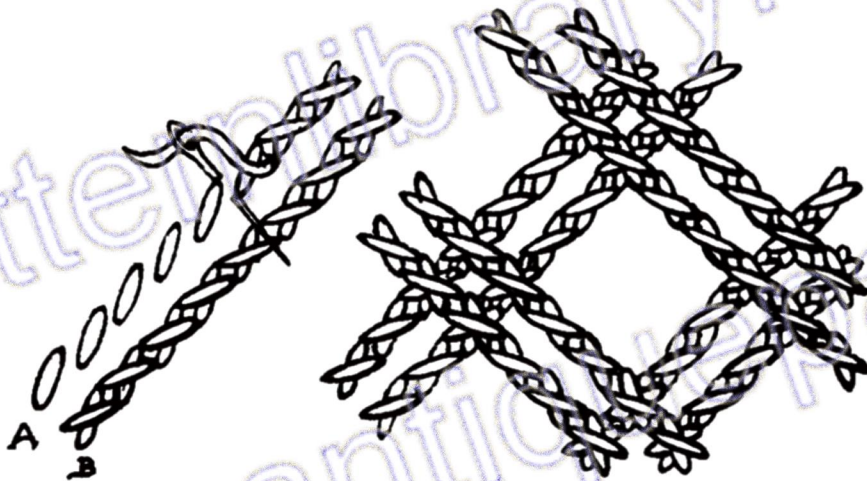

Diagram 12.

soort koninginnesteek ontstaat. De kruisjes zijn hier 3 draden hoog en wij nemen telkens maar één kruispuntje op, zoals de tekening bij A duidelijk laat zien. Op fijne stof is dit steekje wat verwarrend, het vraagt een stof met duidelijke, niet al te fijne draadverdeling en kan in dat geval een heel aardig effect maken. Op het proeflapje,

vierde vakje, tweede rij, is dezelfde steek toegepast, maar grover, over 6 draden hoogte en kruispunten van 2 draden opnemend.

Diagram 13 is weer een variatie op het thema van diagram 2. Wij werken hierbij eerst een rij, zoals bij diagram 2 werd aangegeven, en vervolgens meerdere rijen in dezelfde richting, die echter 4 draden van de vorige rij af komen te liggen. Het beginpunt B ligt dus 8 draden van het begin-

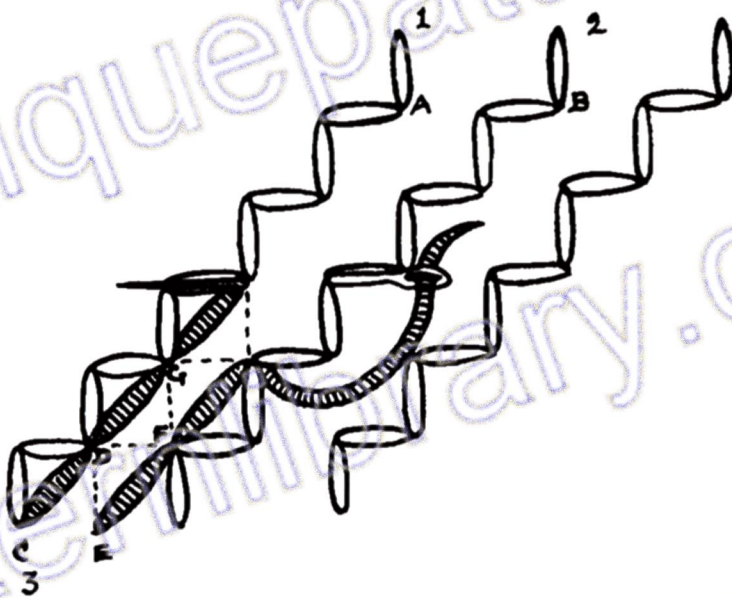

Diagram 13.

punt A af. Nadat het vlak met deze schuine rijen gevuld is, worden de opengebleven rijen ingewerkt met dezelfde steek, maar dan in omgekeerde richting, zó, dat de horizontale en verticale steken aan de achterzijde komen en de schuine steken bovenop. Bij C beginnend steekt men naar D en vandaar komt men uit in E; dan van F naar D, van G naar F, enz. Hierbij worden de steken weer goed aangetrokken: de tussenruimte wordt als het ware naar elkaar toe getrokken, waardoor een ribbel ontstaat tussen de eerst gewerkte rijen, wat een heel aardig effect maakt. U ziet deze steek toegepast op het proeflapje in het middelste vakje

van de tweede rij en op de andere foto zijn de vier blaadjes rond de middelbloem er mede gewerkt.

Diagram 14. Voor deze vulling, die een heel bruikbaar opengewerkt patroontje geeft (zie proeflapje, 5de vakje van de 2de rij), begint men, zoals bij A is aangegeven met een verticaal steekje over 3 draden, dat weer in hetzelfde

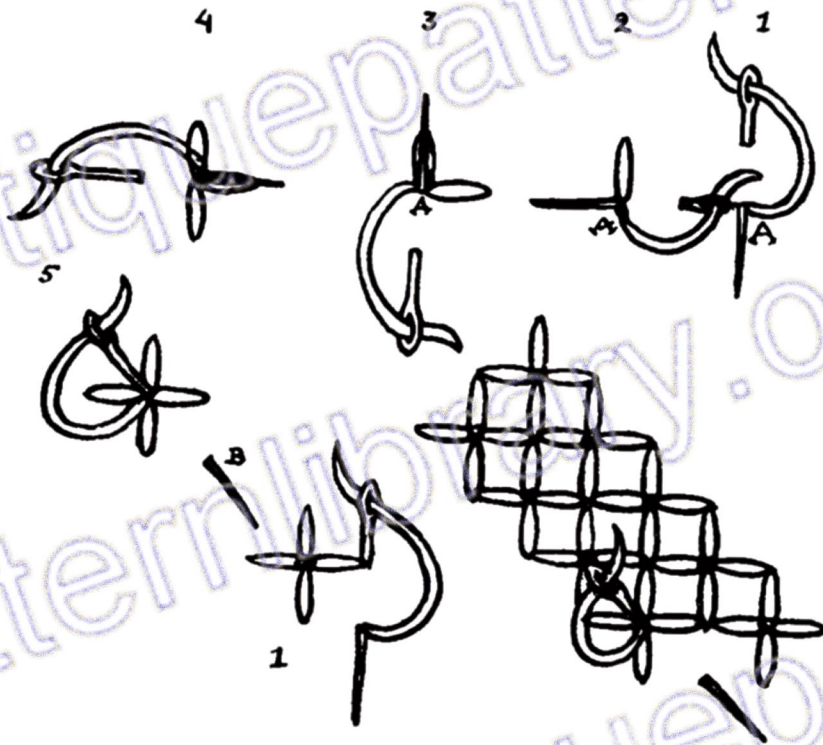

Diagram 14.

punt uitkomt, vervolgens een horizontaal steekje naar rechts, weer bij A uitkomend, dan een verticaal steekje naar beneden, en tot slot een horizontaal steekje naar links. Al deze steken komen dus bij het punt A uit. Als men op deze wijze altijd in dezelfde volgorde werkt, volgens de wijzers van de klok, dan zorgt men tevens, dat de draad onder de naald door komt te liggen, zodat er als het ware een festonsteek ontstaat. Alles concentreert zich dus om dat ene punt A, waar een opeenhoping van steken ontstaat;

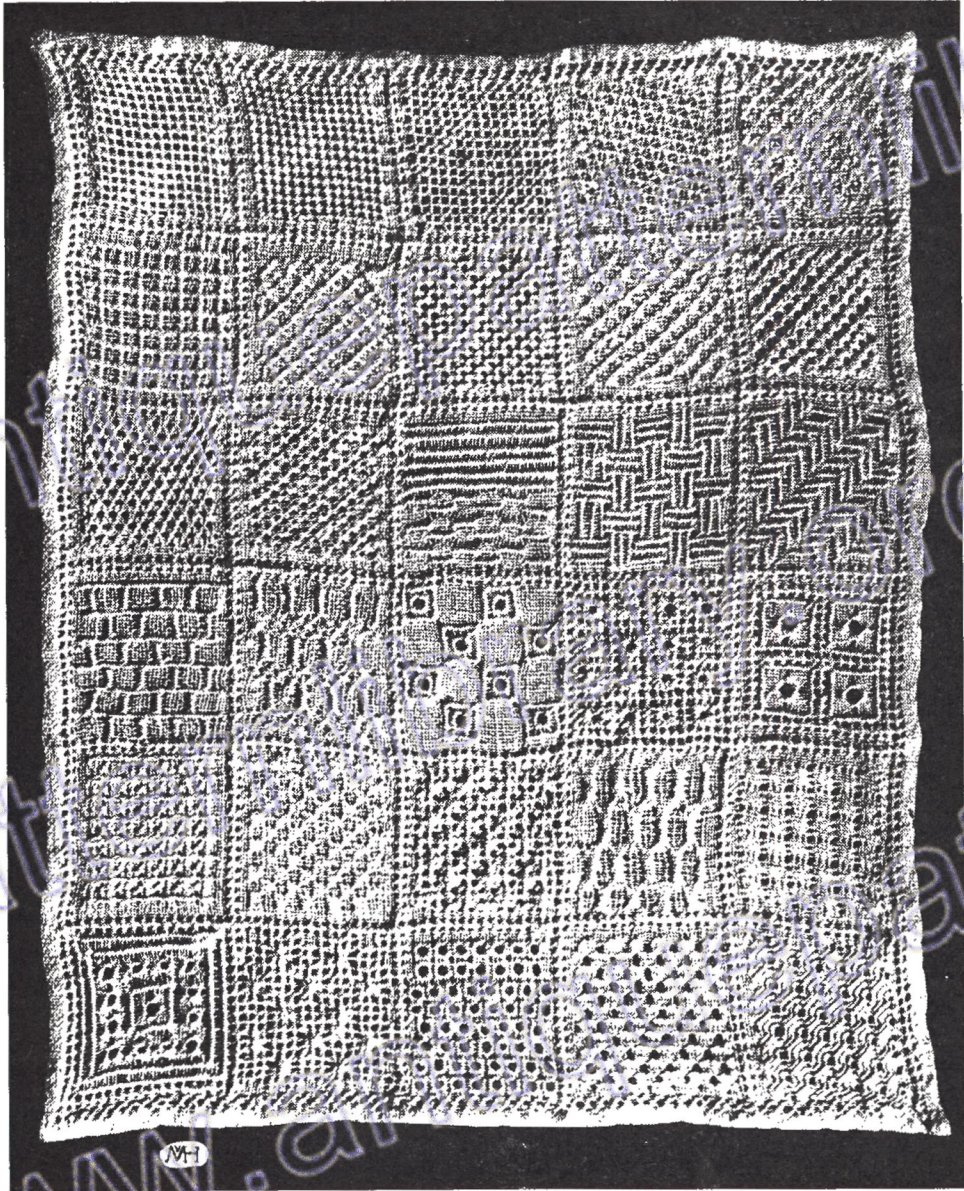

FOTO II. PROEFLAPJE MET AJOURWERK.
(Foto Jan Kamman. Rotterdam).

5						
2	2	4	7	8		
10	11	13	12	14		
9	15	16 18	19	20		
1	21	22	23	24	25	1
26	27	28	29	30		
6						

De nummers verwijzen naar de diagrammen en beschrijvingen.

tot slot steekt men dwars door deze opeenhoping naar beneden en komt 3 draden diagonaal naar links beneden bij B uit, voor het volgende kruis. Men werkt dus in diagonale rijen van links boven naar rechts onder en keert aan het einde van een rij het werk om. Door het aantrekken van de ste-

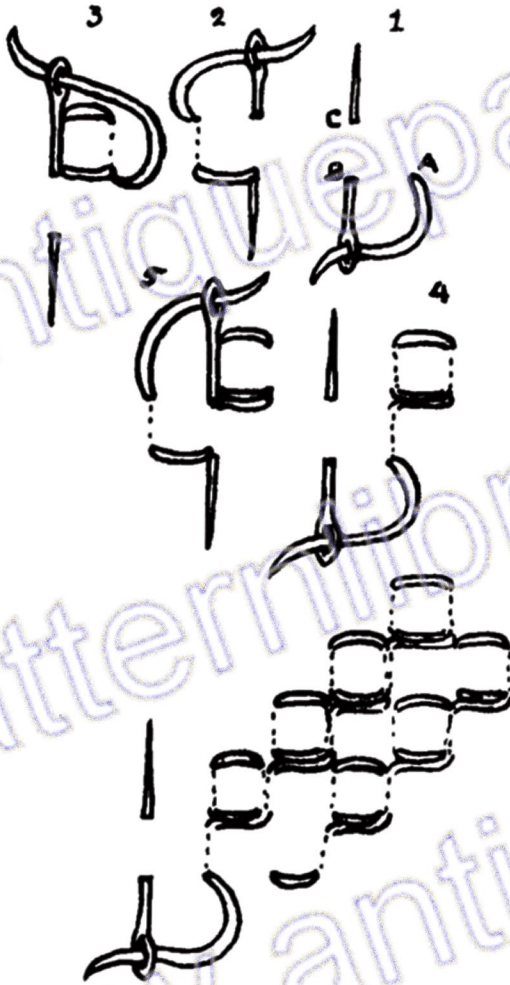

Diagram 15.

ken ontstaan de openingen tussen de kruisjes in, met als contrast de bijeengetrokken kruisjes met het enigszins verhoogde middelpunt. Naargelang de fijnheid van de stof kan men natuurlijk ook over 4 draden werken in plaats van over 3. Dit geldt natuurlijk eveneens voor verscheidene van de andere steken; alleen daar, waar een even getal draden vereist wordt, moet men 4 of eventueel 6 draden nemen.

Diagram 15. Tenslotte nog een steekje, dat veel gelijkert op de vulling met vierkantjes, die wij bij diagram 3 beschreven, maar dat toch heel anders gewerkt wordt. Het is hier weer over 3 draden aangegeven en wordt ook

weer in diagonale rijen gemaakt. Beginnende bij A steken wij 3 draden links van dit punt bij B in en van daar uit 3 draden recht naar boven naar C. Van C 3 draden naar rechts en recht naar beneden naar A en van daar uit nogmaals naar B. maar nu 3 draden lager uitkomend, waarna

wij de eerste steek herhalen. De steek van A naar B wordt dus tweemaal gemaakt; de eerste keer wordt hij naar boven getrokken; de tweede keer naar beneden. Ook deze steek wordt in heen en weer gaande rijen gewerkt. U ziet hem op het proeflapje in het tweede vakje van de derde rij.

Nu volgen een aantal ajoursteken van een geheel ander karakter. Deze steken komen veel in het Scandinavische werk voor en ook in het werk van Appenzell komt men ze tegen. Ze zijn heel eenvoudig uit te voeren en er zijn heel mooie effecten mee te bereiken, juist door hun rechtlijnigheid ook weer als contrast met de meeste der tot nu toe behandelde patronen.

Diagram 16 geeft het allereenvoudigste steekje van deze

Diagram 16.

soort. Het bestaat enkel uit vlak naast elkaar liggende verticale steken over 3 of over 4 draden. Deze draden worden stijf samengetrokken en daardoor ontstaan tussen de rijen ajourstrepen, breder naarmate de stof lossier is. Zie de bovenhelft van het 3de vakje op de derde rij van het proeflapje en in de bovenste bloem van foto I.

Diagram 17 geeft een dergelijk steekje, maar versprin-

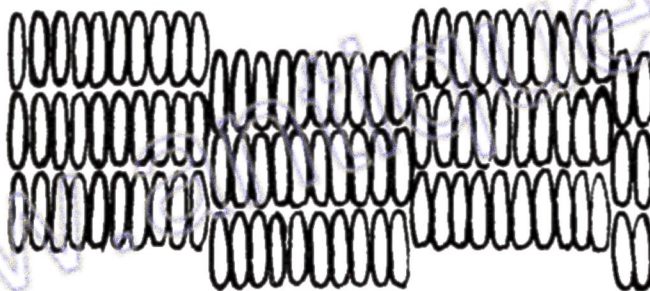

Diagram 17.

gend en daarom noodzakelijk over 4 draden. Men neemt bijv. 10 steken over 4 draden, daarna 10 steken, die 2 dra-

den lager liggen, dan weer 10 op de eerste hoogte, enz. Als tweede rij werkt men daaronder weer zo'n verspringende rij en gaat zo verder.

Diagram 18 laat nog een andere variatie zien; hierbij worden 10 of een ander aantal steken gemaakt, daarna 10 overgeslagen, dan weer 10 gemaakt, enz. Bij de rij ernaast worden dan juist die steken gewerkt, die bij de vorige rij werden overgeslagen. U ziet

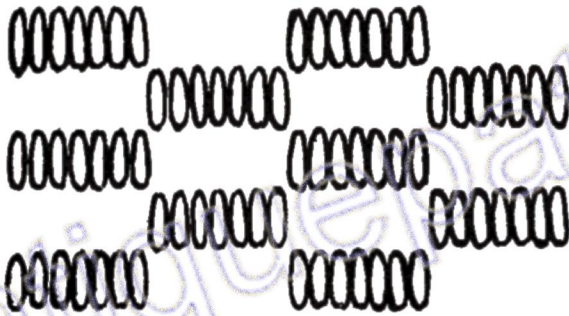

Diagram 18.

deze vulling toegepast op het proeflapje in de onderhelft van het derde vakje van de derde rij en op foto I in verticale richting in de hals van de vaas.

Diagram 19 is een heel dankbare, veel voorkomende

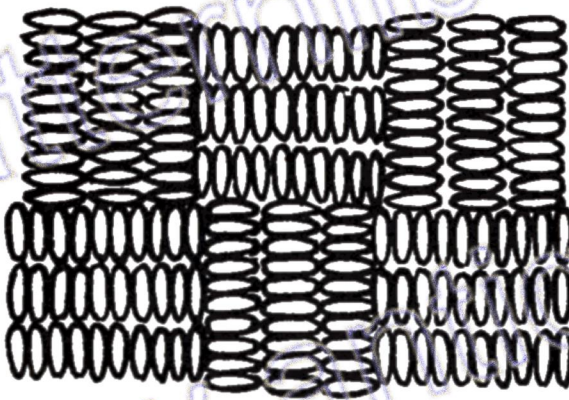

Diagram 19.

vulling (zie vakje 4 op de derde rij). De verspringende blokjes zijn hier 9 draden in het vierkant, ieder bestaande uit 3 rijen over 3 draden. Hier ligt echter een onverwachte moeilijkheid en wel deze, dat zo'n vakje ook 9 draden breed moet zijn, omdat anders het aangrenzende vakje geen 3 draden hoog kan worden. Telt U het aantal steken van elke rij eens na en U zult zien, dat dit er geen 9 zijn, zoals U wellicht dacht, maar 10. Wij steken n.l. tussen de draden van de stof in en niet er op; de eerste steek valt dus net vòòr de eerste van de 9 draden

en de laatste vlak er na; vandaar dat het er 10 zijn.

Diagram 20 geeft ditzelfde probleem, en wij zullen het nog vaker tegenkomen. Bij *diagram 20* krijgen wij een mooie vederachtige vulling (zie vakje 5 van de derde rij). Wij werken in zig-zag rijen, beurtelings horizontaal en verticaal. Ieder rijtje telt 6 draden, dus in dit geval weer

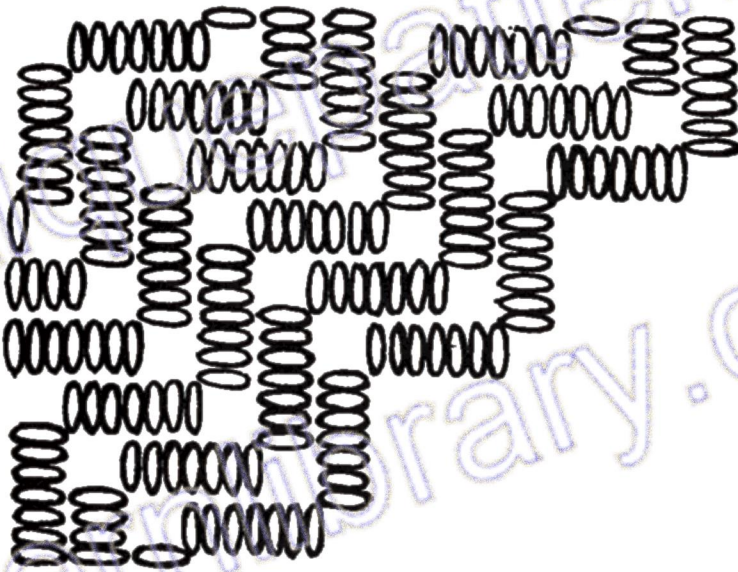

Diagram 20.

7 steken. Bij de zijkanten wordt dit voor 3 draden 4 steken en daaronder één kantsteek, vòòr dadelijk daarna de verticale rij begint. Verder zal dit aardige motiefje wel geen moeilijkheden opleveren.

Bij *diagram 21* (blz. 24) werken wij het beste eerst de horizontale rijen, waartussen dan 5 draden openblijven. Daarna worden deze open vakken ingevuld en wel met 6 horizontale steken over 5 draden, waartussen telkens 5 draden open blijven. De onderliggende rij loopt over de 5 draden, die bij de vorige rij werden overgeslagen (vakje 1 van rij 4 en op foto I de voet van de vaas). Het beste werkt men hierbij in verticale richting de blokjes 1, 2, 3 enz.

Diagram 22 geeft nog een laatste steek van deze groep, die U overigens zelf nog wel met enige variaties vermeerderen kunt. Deze steek wordt in schuine rijen gewerkt van

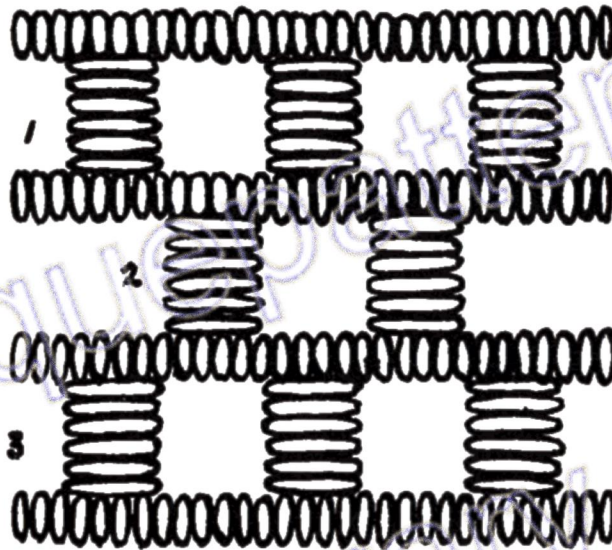

Diagram 21.

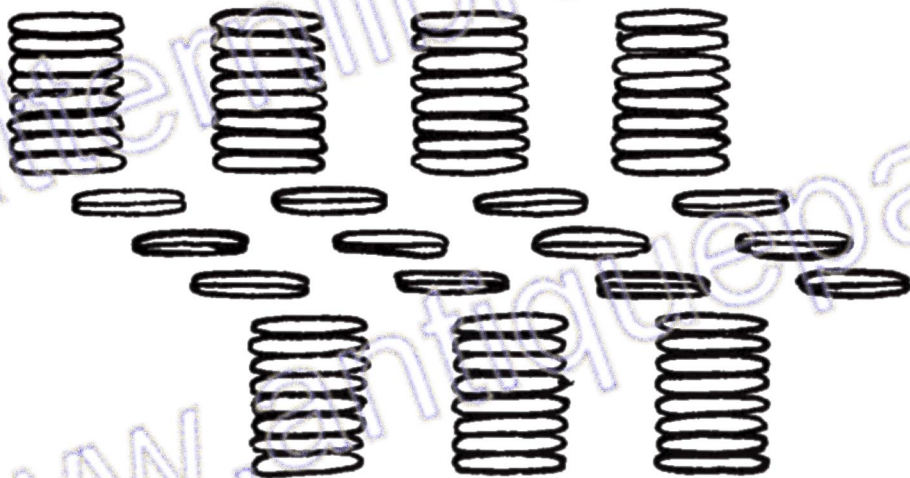

Diagram 22.

links boven naar rechts onder. Aan het einde van een rij kunnen wij het werk dan weer omkeren. Wij maken eerst 8 steken over 6 draden breedte. Daarna slaan wij één opening tussen twee draden over en komen dus 2 draden

lager uit, 3 draden meer naar rechts. Hier maken wij een dubbele steek, ook weer over 6 draden; verspringen dan weer 2 draden lager en 3 naar rechts, maken hier weer een dubbele steek, herhalen ditzelfde nog eens en maken, na nogmaals versprongen te zijn, nu weer 8 steken onder elkander. De tweede rij ligt 4 draden verder naar rechts en volgt geheel dezelfde weg. De reden, dat in het midden telkens 2 steken gemaakt worden, is natuurlijk omdat in dit geval door het voortdurende verspringen één steek het werk daar niet voldoende zou samentrekken. Vakje 2 van de 4de rij van het proeflapje laat U dit aardige steekje zien.

Nu volgen enige vierkante motiefjes, die hetzij als losse strooifiguurtjes gebruikt kunnen worden, hetzij gecombineerd tot grotere vlakvullingen, aansluitend of verspringend, zoals de voorbeelden op het proeflapje aantonen (de vakjes 3, 4 en 5 op de vierde rij).

Diagram 23 geeft het kleinste vierkantje van deze groep,

Diagram 23.

een aardig, decoratief figuurtje, dat ook heel goed in randen te verwerken is, bijv. tussen twee rijen lijnsteken in. Het is een figuurtje van 12 draden, in het vierkant. De steken van de buitenomtrek lopen over 3 draden; in het midden blijven dus 6 draden over. Als U de tekening goed bekijkt ziet U, dat in het midden van iedere zijkant 7 steken recht naast elkaar lopen. De eerste en de laatste van deze 7, die dus weer 6 draden begrenzen, komen aan de binnenzijde in het hoekpunt uit, waarin ook de andere steken, die de hoek vormen, uitkomen; dit zijn er dan nog 5, zodat aan iedere hoek 7 steken in het hoekpunt samenkomen, waardoor dit tot een gaatje wordt uitgerekt. Is deze omtrek af, dan knopen wij de draad aan de achterzijde in de laatst gemaakte steken af, zodat hij vast blijft zitten en steken dan langs de eerste rechtliggende steek van de zijkant naar het middengedeelte. Wij kunnen dit niet vanuit het hoek-

punt doen, daar de draad dan door het gaatje te zien zou komen. Uitkomende in het hoekpunt steken wij nu in het midden van het vierkantje naar beneden en komen 1 draad verder aan de zijkant uit; zo werken wij het hele binnenvakje om en trekken daardoor het midden tot een rond gaatje uiteen. Tussen binnen- en buitenomtrek ontstaat daarbij nog een ajourrandje. De draad wordt tot slot aan de achterzijde vastgezet, zodat de laatste steek goed vast blijft zitten, vòòr men naar een ander vierkantje oversteekt.

Diagram 24 toont een iets groter figuurtje, dat U op het proeflapje als gecombineerde vlakvulling aantreft.

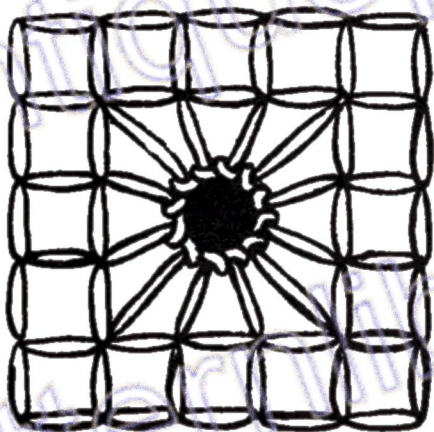

Diagram 24.

De buitenomtrek wordt gevormd door het vierkantslijnsteekje van diagram 1; over 4 draden 5 vierkantjes langs iedere zijkant. Na beëindiging hiervan steken wij in het midden van het vierkant naar boven en maken nu, vanuit dit middelpunt, in ieder hoekpunt van de buitenste vierkantjes een festonsteek.

Iedere steek trekken wij enigszins naar boven op, zodat wij in het midden een rond gaatje krijgen. Aan het eind gekomen, sluiten wij de ring en hechten aan de achterzijde weer goed vast.

Het vierkant, waar *diagram 25* een afbeelding van geeft, is weer iets groter; het is eveneens door het vierkantslijnsteekje omgeven, ditmaal 8 blokjes langs iedere zijde en ook weer over 4 draden. Daarna volgt aan de binnenzijde een rij aansluitende platsteken langs de 4 middelste vierkantjes; dit zijn er dus $4 \text{ maal } 4 + 1 = 17$. Door de samenrekking van de vierkantjes zijn de draden langs die zijde moeilijk te vinden. Het zou misschien aanbeveling verdienen om eerst de platsteken te werken en daarna pas de

buitenomtrek. Wij houden in het midden een vierkant van 16 draden over en komen, onzichtbaar aan de achterzijde tot halverwege onder de rij platsteken doorstekend, uit in het middelpunt van het vierkant. Van daaruit maken wij in iedere richting een stevige dubbele steek naar de buitenkant en trekken de tussenliggende 8 draden stevig samen, waardoor een aardig levendig middengedeelte gevormd

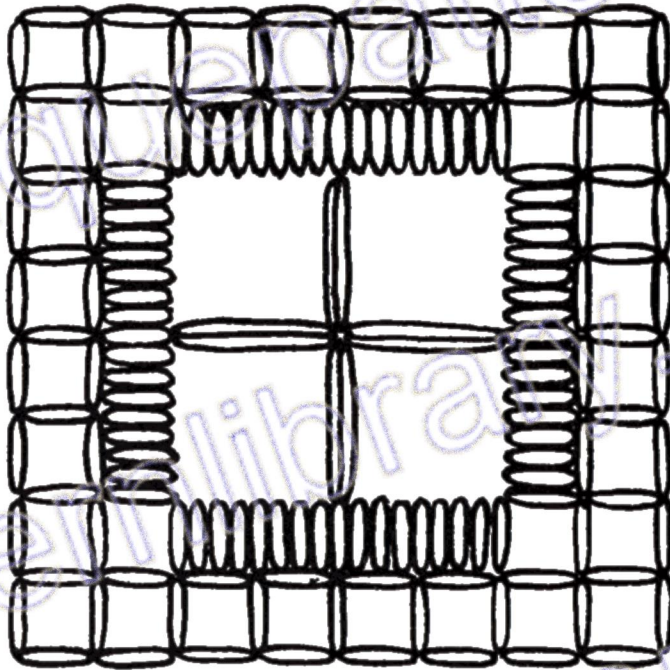

Diagram 25.

wordt. Ook hier weer goed vastzetten en voorzichtig en onzichtbaar naar de buitenzijde doorsteken, als tenminste een nieuw vierkantje er bij moet aansluiten; anders onzichtbaar afhechten.

Diagram 26 (blz. 28) geeft weer een doorlopende vlakvulling, van de minder opengewerkte soort. Deze wordt weer in twee richtingen gewerkt. Eerst bij A beginnend, halve kruisjes naar boven over 6 draden hoogte en 2 draden breedte; deze worden teruggaande overkruist, waarna wij bij B 6 draden meer naar links een nieuwe rij

beginnen. Zijn de verticale rijen gemaakt, dan volgen de horizontale, die over de andere kruissteken heen lopen.

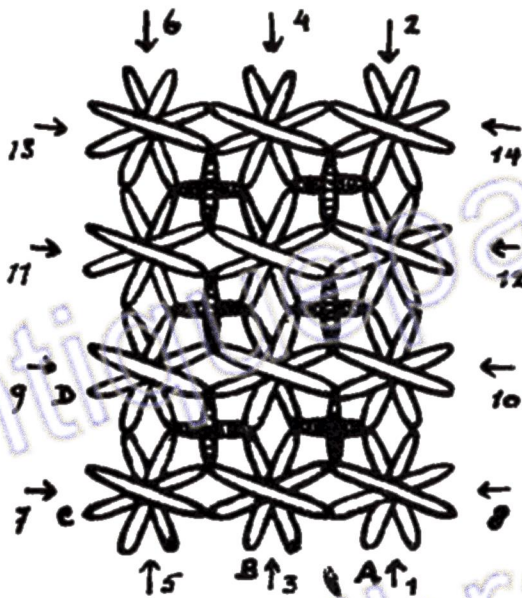

Diagram 26.

vaak te werk moeten gaan om de stofdraden voldoende bijeen te trekken. Beginnende bij A, maken wij 2 diagonale steekjes over 2 draden; na de tweede steek gaan wij onderdoor, zoals de stippelijntje aangeeft, naar een punt, dat 4 draden diagonaal naar rechts onder A ligt, maken hier weer 2 steken en gaan zo verder. De volgende rij kan dan in diagonale richting van onder rechts naar boven links gewerkt worden; het beginpunt bij B ligt dan weer 4 draden diagonaal, ditmaal naar links beneden vanaf de laatste steek van rij A.

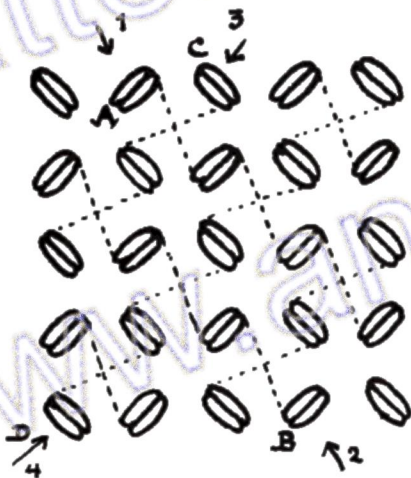

Diagram 27.

gemaakt, dan volgen de horizontale, die over de andere kruissteken heen lopen. Beginnend bij C heen en terug, daarna bij D, enz. Tot slot worden de 4 overblijvende draden in de tussenruimten met kleine rechtstandige kruissteekjes strak bijeen getrokken. Het eerste vakje op de vijfde rij laat dit steekje zien.

Het vakje daarnaast is in tekening gebracht in *diagram 27*. Dit is een goed voorbeeld van de grillige, schijnbaar onlogische wijze, waarop wij bij deze steken

Zijn de rijen in deze richting gewerkt, dan volgen de

schuine rijen in tegengestelde richting. Het beginpunt bij C is nu al veel gemakkelijker te vinden; het ligt 2 draden rechts van de voorlaatste steek van rij A en het eerste schuine steekje komt uit 2 draden boven het tweede steekje van rij A. Het patroon doet door deze zig-zag steekrichting eerst wat verwarrend aan, maar als U de tekening goed bekijkt, ziet U, dat kleine vierkantjes gevormd worden, alle begrensd door 4 schuine steekjes, die onderling aan de buitenzijde altijd 2 draden van elkaar af liggen, op deze wijze: , ofwel U houdt de naar buiten wijzende

steekjes in het oog en krijgt dan dit figuurtje: waarvan de steekjes in het midden 2 draden van elkaar af liggen. Toch is het op de aangegeven werkwijze alleen maar mogelijk, de venstertjes, die in het midden open blijven, voldoende open te trekken.

Nog een werkje, dat op het eerste gezicht heel omslachtig lijkt, geeft *diagram 28* (blz. 30). Het is echter een heel dankbare steek en de ingewikkeldheid ervan valt na wat oefening wel mee. Het is weer hoofdzakelijk de grillige volgorde van de steken, die in het begin verwarrend werkt. De steek wordt in diagonale richting gemaakt en de steken lopen over 3 draadjes van de stof. Een compleet figuurtje zoals het diagram laat zien, beslaat 9 draden. Wij beginnen bij het pijltje in het hoekpunt van het hoekje bij cijfer 1 en maken daar een verticale steek, die weer in het hoekpunt terugkomt en een horizontale steek. Van deze steek uit steken wij over naar het tegenoverliggende hoekpunt 2 en maken ook daar de beide steken. Nu steken wij terug naar het eerste hoekpunt 1 en maken het kruissteekje bij 3; vandaar naar de overkant voor de kruissteek bij 4. Dan komen wij in het linker onder-hoekpunt uit en maken het hoekje 5, vervolgens 6 er tegenover en daarna de beide kruisjes 7 en 8. Door dit kriskras oversteken wordt het hele figuurtje als het ware samengetrokken en dit wordt nog geaccentu-

eerd door het werken van het vierkantje 9, waardoor het midden enigszins wordt opgetrokken. Na beëindiging van dit eerste figuurtje maken wij dat, wat er rechts onder ligt en zoeken daartoe het nieuwe hoekpunt bij 1, dat 3 draden rechts onder het oude hoekpunt 2 ligt en waarvan de beide steken, die wij nu gaan maken, uitkomen in de eindpunten van dit hoekpunt 2. Als wij één zo'n rij gewerkt hebben, is er van het eigenlijke ajoureffect nog niets te zien; dit

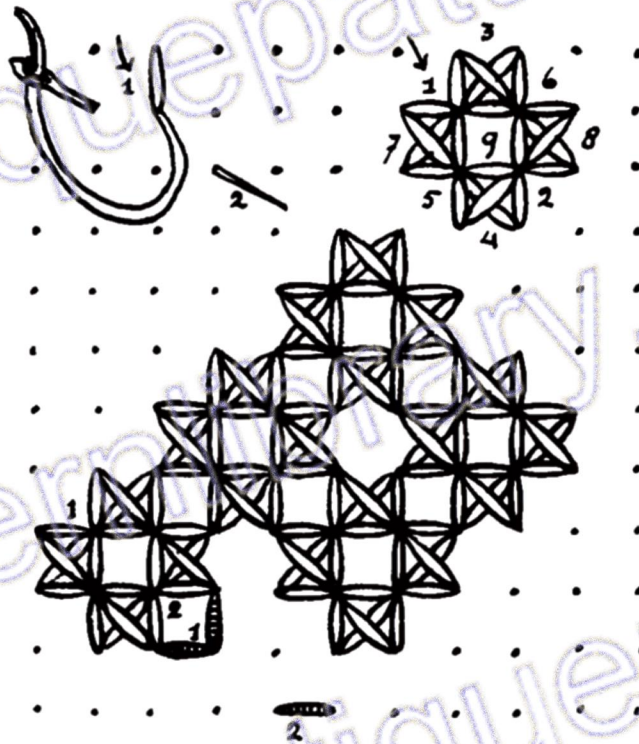

Diagram 28.

komt pas, wanneer wij de tweede rij er naast gaan maken. De ruimten tussen de verschillende sterren worden dan opengetrokken.

Na wat oefening is het heel goed mogelijk de volgorde van de sterren te wijzigen, door bijv. schuin naar links te gaan werken. In dat geval nemen wij het hoekpunt 6 als 1 aan, maar de onderlinge volgorde der steken moet dezelfde blijven, anders gaat het effect verloren. Het middel-

ste vakje van de vijfde rij is met dit patroontje gewerkt en eveneens de middelste bloem links op foto II.

Het *diagram 29* geeft al heel weinig het uiteindelijke effect

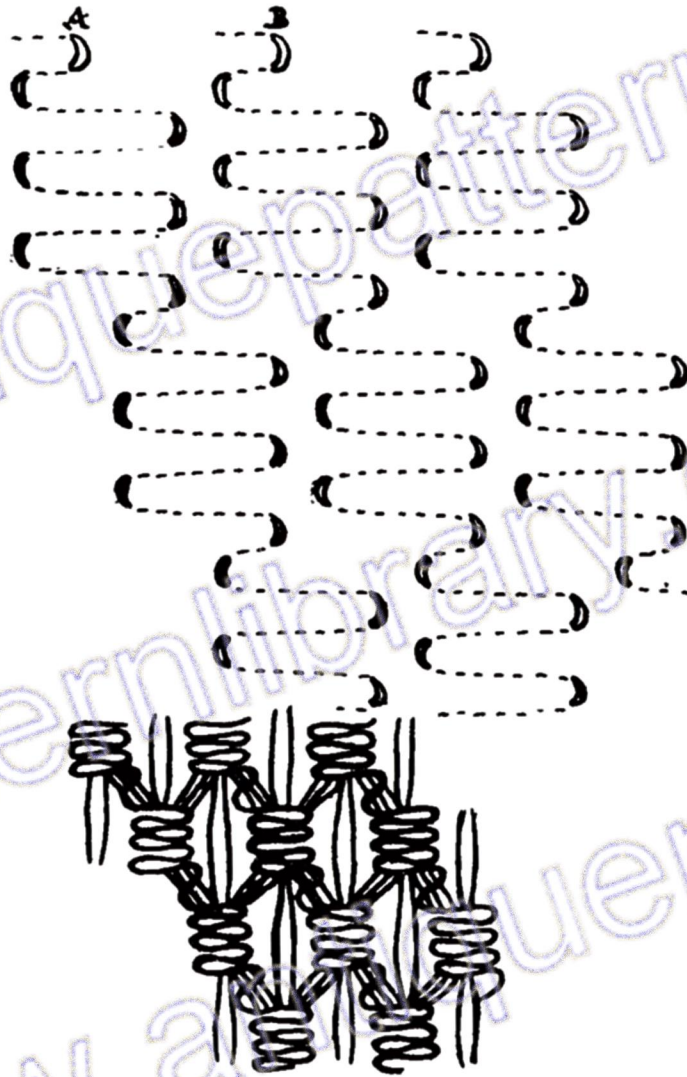

Diagram 29.

van de steek weer; U ziet hem op de 5de rij, vakje 4 van het proeflapje en op het middelgedeelte van de vaas op foto I. De draden worden hier aan de achterkant samengebundeld, daarna flink in de breedte opgerekt, zodat de

beide draden, die tussen de bosjes doorlopen, geheel vrij komen te liggen. Aanhechtende aan de linkerkant bovenaan komen wij met de naald uit bij A, steken 2 draden lager in en komen 3 draden links van dit punt uit. Nu steken wij weer 2 draden lager in en komen 8 draden rechts van dit punt uit. Wij gaan nu nog tweemaal op deze wijze heen en terug en daarna steken wij bij de volgende steek weer slechts 3 draden naar links; het volgende bosje, dat weer over 8 draden gaat lopen, is dus 5 draden met het eerste versprongen. Zo gaan we verder. De tweede rij volgt de eerste op dezelfde wijze en alle steken liggen op dezelfde hoogte, maar er blijven steeds 2 draden tussen de bosjes open. Het beginpunt B ligt dus 10 draden van A af. Zoals gezegd, wordt door het in de breedte oprekken van het werk het ajoureffect verkregen. Het zal echter even geprobeerd moeten worden, hoe sterk de bosjes samengetrokken kunnen worden; doen wij het al te sterk, dan wordt de stof teveel ingetrokken. Het hangt natuurlijk af van het materiaal, waar wij mee werken; in elk geval is voorzichtigheid hierbij geboden.

Als laatste steek geven wij U tenslotte *diagram 30*. Hij bestaat uit kleine vierkantjes van 8 draden, die door het samentrekken van de steken op de aangegeven wijze min of meer ineengedrongen worden, waardoor ajourrandjes er tussen ontstaan.

Beginnend in het hoekpunt bij A maken wij eerst een verticaal steekje over 2 draden, komen dan 2 draden links van A uit en maken een horizontaal steekje naar A. Nu komen wij weer 2 draden links van A uit, steken 3 draden links daarvan in; dan schuin naar boven uitkomende, 3 draden boven de eerste verticale steek maken wij daar een verticale steek over deze 3 draden en komen weer 3 draden hoger uit. Nu volgt weer een verticaal steekje over 2 draden, schuin overstekend naar links beneden, 2 draden links van de eerste steek over 3 draden en daar een horizontaal steekje over 2 draden. Nu zijn de beide zijkanten van het

eerste blokje af. Bij de volgende rij beginnen wij met de zijkanten van de volgende vierkantjes, maar maken tevens de beide overgebleven zijkanten van het eerste vierkant af. De stippellijnen van het diagram geven deze volgorde zo duidelijk mogelijk weer. Eerst maken wij, vanuit het hoekpunt van de aan elkaar grenzende vierkanten, een steekje over 2 draden naar links; vervolgens, 2 draden boven het hoekpunt uitkomend, een dergelijk steekje naar beneden,

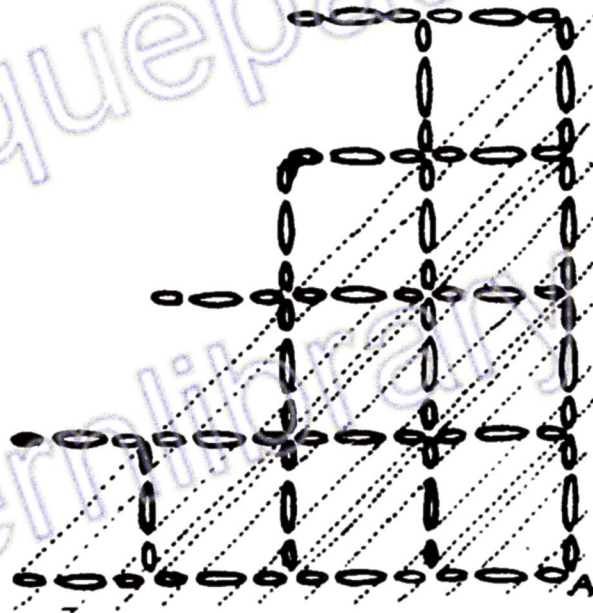

Diagram 30.

dan, in het hoekpunt aan de rechterkant uitkomend, een horizontaal steekje over 2 draden en tot slot het verticale steekje, dat weer in het hoekpunt eindigt. Nu de rij van de steken over 3 draden, ook weer 4 maal. Dan weer een rij van steken over 2 draden, waarna het eerste vierkant voltooid is en van de beide andere de zijkanten gemaakt zijn. Wij herhalen nu hetzelfde proces weer, nu telkens 6 steken op iedere rij, en zo verder, naargelang de grootte van het in te vullen vlak.

Aan de achterzijde wordt door het telkens schuin over-

steken een heel aardige vulling gevormd, die U in het 5de vakje van de onderste rij ziet afgebeeld. Vlak daarboven ziet U de steek aan de goede kant en ook is deze steek gebruikt voor de middelste bloem aan de rechterkant van foto I.

Op de overige vakjes van de onderste rij zijn nog enige andere steken gewerkt. Misschien gelukt het U aan de hand van de foto deze zelf uit te vinden, maar gaat dit niet, dan is het niet erg. Onder het werken door hebt U misschien al wel ideeën gekregen voor andere steken dan de hier aangegevene. Er zijn nog heel wat variaties te bedenken en als U zelf zo'n steek vindt, is Uw plezier in het werk dadelijk veel groter, dan dat U alleen maar volgens het gegeven voorschrift werkt.

Maken wij nu een handwerk, waarbij wij deze techniek willen toepassen, dan brengen wij eerst het patroon op de stof over. Wij doen dit het beste door de tekening op dun vloeipapier over te trekken, en de hoofdlijnen door het papier heen op de stof door te rijgen, met kleine steekjes, anders is het patroon niet duidelijk te volgen. Het papier wordt dan weggetrokken en de tekening staat er voldoende duidelijk op. Nu worden eerst de ajourvullingen gewerkt en pas als deze klaar zijn worden de omtrekken met een stevige lijnsteek omgewerkt. Komen er bijv. nerven over een bladvorm heen, dan worden deze pas later over de voltooide vulling heen aangebracht.

Het ajourwerk is een heel dankbaar werk, dat niet eens zo tijdrovend is, als het effect ervan doet vermoeden. Het geeft een welkome afwisseling op ons handwerkprogramma waar wij veel succes mee kunnen oogsten.

Geschikte patronen voor dit werk kunt U vinden in de begeleidende patronenserie, die in het algemeen dezelfde is als voor het borduurwerk met reliefsteken, dat in Handleiding VI beschreven wordt. Zien wij op tegen groter werk, dan kunnen wij ons vergenoegen met een klein open stukje hier en daar. Voor versiering van blouses, japonnen,

zakdoekjes, kraagjes, kunnen wij hiermede met weinig moeite al aardige en originele versieringen, aanbrenge.

Als U in oudheidkundige verzamelingen en musea komt, vraagt U dan eens naar het oude handwerk; er is nog zo veel te vinden, op dit gebied en op dat van de andere handwerktechnieken; het geeft voldoening om zelf zoiets te ontdekken en toe te passen. Meestal mag er na gevraagde toestemming wel getekend worden.

En probeert ook eens om *zelf* Uw patronen te maken. Tenslotte is dit nog de hoogste prestatie!

www.antiquepatternlibrary.org

www.antiquepatternlibrary.org

www.antiquepatternlibrary.org